

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האשה הצדקנית
מרת עליזה בת מוזל טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת תולדות

וכע"ז כתב רש"י בפסחים (נד: ד"ה בגרו של אדם הראשון).
"שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה והוא נמסר לנמרוד, על כן
יאמר כנמרד גבור ציד (בראשית י, ט), ועשו הרגו ונטלו, לפיכך
היה איש ציד, והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית" (כו,
טו). עי' עוד ברש"י להלן (כו, טו) "דבר אחר, שחמד אותן מן
נמרוד" (ב"ר סה, טז), וב"שפתי חכמים" (שם, אות ק).

מבואר, שעשו הרג את נמרוד ולקח ממנו את הכתונת, וכשלבש
אותה נעשה גם הוא גבור, שהיו כל בהמה חיה ועוף נופלים
לפניו, וזהו שנאמר "ויהי עשו איש ידע ציד". הרי שעשו לא היה
צריך לטרוח בצידתו, דכולם היו נופלים לפניו, וא"כ א"א לומר
שהיה עיף מצידה, וע"כ שהיה עיף מרציחה.

"ויעקב נתן לעשו לזום ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך
ויבז עשו את הבכרה" (כה, לד)

בפשטות, המכירה נעשתה בלחם ובנזיד עדשים שנתן יעקב
לעשו, וכן מבואר ב"ספורנו" (כאן) "ויעקב נתן לעשו, לקנות
בקנין חליפין בנזיד, או בכלי אשר בו הנזיד".

וקשה, הרי העדשים לא היו של יעקב אלא של יצחק אביו,
דמסתמא היה יעקב סמוך על שולחן אביו ובישל לו משלו, וא"כ
איך חלה המכירה, הא לא שייך לעשות קנין בדבר שאינו שלו.

ויש ליישב, ע"פ המבואר ברש"י לעיל (פסוק ל), שיעקב בישל
עדשים כדי להברות את יצחק, שהיה אבל על אברהם אביו שמת
באותו היום, עיי"ש. והנה, נפסק בשו"ע (יו"ד, סי' שעח, א)
דסעודה ראשונה אין מברים בה את האבל משלו, אלא משל
אחרים. וא"כ בהכרח שהיו העדשים של יעקב ושפיר קנה בהם
את הבכורה מעשו.

וכ"כ ב"אילת השחר" (סוף פסוק לא). והוסיף, שקיבלם יעקב
במתנה. או שעשה איזה מלאכה, ומבואר ב"תוספות" (סנהדרין
סח: דקטן העושה מלאכה שכר טורח שלו מדאורייתא. או שע"י
שבישל את העדשים להשביחם קנאם, דאיכא למ"ד (ב"ק צט).
דאומן קונה בשבח כלי, עיי"ש.

סוף

אולם, עי' ב"אור החיים" (לעיל פסוק כט) שכתב, "אולי כי לצד
שראה שהועילה לגימתו של עשו ליצחק, לקח גם הוא דרך
לבשל תבשילין, לקרב לב אביו אליו כעשו". מבואר בדבריו,
דיעקב לא בישל את העדשים לסעודת אבליים, נמצא דאין הכרח
לומר שהיו העדשים של יעקב, וא"כ איך חלה המכירה.

וצריך לומר, דס"ל שהמכירה לא נעשתה בנזיד עדשים אלא
נעשתה בכסף. וכמש"כ הרשב"ם (פסוק לג) "וימכור את בכורתו,
בדמים, ואחר כן ויעקב נתן לעשו וכו', כמנהג בני אדם לקיום
דבר". וכ"כ ה"חזקוני" (כאן). עיי"ש.

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב
איש תם יושב אהלים" (כה, כז)

"יושב אהלים. אהלו של עס ואהלו של עזר" (ב"ר סג, טו).

יש לדקדק, אמאי נאמר "ישב" חסר. [עי' רש"י לעיל (כג, י) "ועפרון
ישב, כתיב חסר, אותו היום מנוהו" וכו'. וכ"כ לעיל (יט, א) "ולוט
ישב וכו', ישב כתיב, אותו היום מנוהו שופט עליהם", וכע"ז כתב
לעיל מיניה (יח, א) "והוא ישב, ישב כתיב, בקש לעמוד" וכו', עי'
שפת"ח (שם, אות ד)].

ונראה לומר, דהנה איתא במגילה (כא). "מימות משה ועד רבן
גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד
חולי לעולם, והיו למדין תורה מיושב" וכו'. ומסתבר דאף קודם
מימות משה היו למדין תורה מעומד, ואף יעקב אבינו נהג כן,
לכך כתיב "ישב" חסר, דלא היתה כאן ישיבה ממש, אלא עכבה,
וכדברי רבי יוחנן (שם) "אין ישיבה אלא לשון עכבה, שנאמר
(דברים א, מו) ותשבו בקדש ימים רבים", עיי"ש.

"ויזר יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף" (כה, כט)

"והוא עיף. כלאיכה כמה דתימא (ירמיה ד, לא) כי עיפה נפשי
להרגים" (ב"ר סג, יז).

יש לעיין, מה הכריחו לרש"י לפרש שהיה עשו עיף מרציחה,
דילמא היה עיף מצידה, וכפשטות לשון הכתוב "ויבא עשו מן
השדה והוא עיף", דמשמע שמחמת היותו בשדה היה עיף,
והיינו הצידה, כמש"כ רש"י לעיל (פסוק כז) "איש שדה,
כמשמעו, אדם בטל, וצודה בקשתו חיות ועופות". וכ"כ
ה"חזקוני" (כאן). "דרך ציידים להיות עייפים, לפי שהן רודפין
אחר החיות, ופעמים שהם תועים ביערים יום או יומיים, ועל ידי
כן הם רעבים וצמאים".

ונראה, משום דהוא מילתא דפשיטא, שאדם שעוסק בצידה
יחזור עיף, ולמה הוצרך הכתוב לומר זאת, אלא ודאי דכוונת
הכתוב לדבר אחר, שהיה עיף מרציחה, כמו שנאמר (ירמיה
שם) "כי עיפה נפשי להרגים".

סוף

עוד יש לומר, דהנה ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק כד) איתא,
"הכתנת שעשה הקב"ה לאדם ולאשתו, היתה עמם בתבה,
וכשיצאו מן התבה לקחה חם בן נח והוציאה עמו והנחילה
לנמרוד, ובשעה שהיה לובש אותה, היו כל בהמה חיה ועוף
נופלין לפניו" וכו'. ובסוף הפרק (שם) איתא, "עשו אחיו של יעקב
ראה את הכתנת שעשה הקב"ה לאדם ולחיה על נמרוד, וחמד
אותה בלבו והרגו ולקח אותה ממנו וכו', וכשלבש אותם נעשה
בם גם הוא גבור, שנאמר (כה, כז) ויהי עשו איש ידע ציד".

**"וכל הבארת אשר זופרו עבדי אביו בימי אברהם אביו
סתמום פלשתים וימלאום עפר" (כו, טו)**

**"סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו, מפני הגייסות
הנאות עלינו (תוספתא סוטה פ"י, ה"ג).**

יש להבין, מדוע הוצרך רש"י לתת טעם להא דסתמו - "מפני
הגייסות הבאות עלינו".

ונראה, דהוקשה לרש"י, דלעיל מיניה כתיב (פסוק יד) "ויהי לו
מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אתו פלשתים", משמע,
שמחמת הקנאה הזיקו לו, וא"כ מדוע הזיקו לו בבארות, ולא
הזיקו לו במה שקינאו בו, והיינו בצאן ובבקר. לזה פירש רש"י
"מפני הגייסות הבאות עלינו", דבאמת הזיקו לו מחמת הקנאה,
אלא שעל הבארות יש להם הצדקה למעשיהם למה סתמו,
משא"כ על הצאן והבקר שלא יהיה להם הצדקה למה הזיקו.
וכע"ז מבואר ב"שפתי חכמים" (אות ד), עיי"ש.

**"ויעתק מים ויוזפר באר אוזרת ולא רבו עליה ויקרא
ע"מה רזובות ויאמר כי עתה הרזוב ה' לנו ופרינו בארץ"
(כו, כב)**

הנה, הכא שנאמר "ויחפר" בלשון יחיד, לא רבו על הבאר הזאת,
וכן לעיל אצל בארות אברהם, שנאמר (פסוק יח) "וישב יצחק
ויחפר" בלשון יחיד, ג"כ לא מצינו שרבו עליהם, ואילו בשני
הבארות שכן רבו עליהם, נאמר (פסוקים יט ו-כא) "ויחפרו"
בלשון רבים, ויש לעיין בזה.

ועי' ברמב"ן (פסוק כ) שכתב, ד"באר מים חיים" ירמוז לבית
אלוקים אשר יעשו בניו של יצחק, וקרא הראשון "עשק", רמוז
לבית הראשון, אשר התעשקו עמנו עד שהחריבוהו. והשני קרא
"שטנה", שם קשה מן הראשון, רמוז לבית השני, שכל ימיו היו לנו
לשטנה עד שהחריבוהו. והשלישי קרא "רחבות", הוא הבית
העתיד שיבנה במהרה בימנו, והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל
ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים יט, ח) "ואם ירחיב ה'
אלוקיך את גבולך כאשר דבר" וכו', שהוא לעתיד, עכ"ד.

לפ"ז י"ל, דשני הבארות הראשונים שנאמר בהם "ויחפרו" בלשון
רבים, הוא משום דרומזים על שני בתי המקדש, בית ראשון ובית
שני, שנבנו ע"י בני אדם רבים, משא"כ הבאר השלישית שנאמר
בה "ויחפר" בלשון יחיד, הוא רמוז לבית המקדש השלישי שייבנה
ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו - יחידו של עולם. כמש"כ רש"י
בסוכה (מא. ד"ה אי נמי) "אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי
ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (שמות טו, יז) מקדש
ה' כוננו ידיך". וכע"ז כתב נמי בשמות (שם), עיי"ש.

**"ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה
בעבור תבכרך נפשי בט"רם אמות" (כו, ד)**

צריך ביאור, איך שייך לומר אצל יצחק אבינו - "כאשר אהבתי"
על אוכל. וכן רבקה אמרה ליעקב (פסוק ט) "ואעשה אתם
מטעמים לאביך כאשר אהב" [אוכל אוכלים, לא אוהבים -
שמעתי בשם ת"ח אחד].

ונראה, דהנה רש"י (פסוק ט) מביא בשם ה"פרקי דרבי אליעזר"
(פל"ב), "וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה,
האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים". ובתרגום "יונתן בן
עוזיאל" (שם) איתא: "חד לשום פסחא וחד לשום קרבן חגא". הרי
שמטעמים אלו היו של מצוה, קרבן פסח וקרבן חגיגה, ושייך ע"ז
לשון "כאשר אהבתי", ואכתי צ"ב.

ובספר "שי לתורה" (ח"ב, עמ' צז) הביא בשם מרן הגרי"ז זצ"ל
שהוסיף לבאר, דהנה בקדשים יש דין "למשחה לגדולה" כדרך
שהמלכים אוכלים, והיינו שעל האדם לאכול קדשים באופן
שטוב לו ונהנה באבילתו (עי' חולין קלב: ובתוס' ד"ה אין). וכיון
שעמד יצחק לאכול קדשים "קרבן פסח וקרבן חגיגה", לכך אמר
"כאשר אהבתי", דהיה צריך להיות דוקא באופן האהוב עליו,
מדינא ד"למשחה לגדולה".

ועפ"ז ביאר נמי, מה שאמר יעקב (פסוק יט) "קום נא שבה ואכלה
מצידים", דמה טעם נצרך יצחק לישב. אלא דהנה מבואר
ב"תוספות" (יומא כה. ד"ה אין), דמדין "למשחה לגדולה" אכילת
קדשים היא מיושב, לכך אמר יעקב לאביו "קום נא שבה ואכלה
מצידים", דעליו לישב מדין "למשחה לגדולה", עיי"ש.

**"ויוגש יעקב אל יצחק אביו ויביש'הו ויאמר הקל קול יעקב
והידיים ידי עשיו" (כו, כב)**

**"קול יעקב. שמדבר בלשון תחנונים, קום נא, אכל עשו בלשון
קנטוריאלי דיבר, יקום אבי" (תנחומא יא).**

יש לדקדק, מדוע כפל הכתוב "הקל קול", וכן "הידיים ידי",
לכאורה הו"ל למיכתב "הקול יעקב והידיים עשו". ועוד, מדוע
"הקל" הראשון נכתב חסר, ואילו ה"קול" השני נכתב מלא. עוד
צריך לבאר קושיית העולם, כיון דהוי ספק השקול למה בירכו,
הא ספק ברכות להקל.

ונראה לבאר, דהנה מבואר ברש"י שתי סיבות לחשדו של יצחק
- שיעקב עומד לפניו ולא עשו. הסיבה הראשונה, מה שאמר
(פסוק יט) "קום נא", ופרש"י (כאן) "שמדבר בלשון תחנונים, קום
נא, אבל עשו בלשון קנטוריאלי דיבר, יקום אבי".

והסיבה השנייה, מה שאמר (פסוק כ) "כי הקרה ה' אלוקיך לפני",
ופרש"י (פסוק כא) "אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם
שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלוקיך" (ב"ר סה, יט).

והנה, על הסיבה השנייה יש מקום לטעון שאינו ודאי יעקב, שהרי
אמר "ה' אלוקיך", ולא אמר "ה' אלוקים" או "ה' אלוקיני",
וכביכול הוציא עצמו מן הכלל [כעין מה דאמר בעל ההגדה על
הבן הרשע, שאמר "מה העבדה הזאת לכם" (שמות יב, כו), לכם
ולא לו, שהוציא עצמו מן הכלל], וא"כ אין זה ודאי יעקב, דיעקב
אבינו לא היה מוציא עצמו מן הכלל. עי' עוד ברמב"ן (פסוק כא)
וב"שפתי חכמים" (שם, אות ש), מה שהקשו על זה.

❦

לפ"ז א"ש הכל, דהכפילות "הקל קול יעקב", בא לרמוז על שתי
הסיבות שהקול הודיע שהוא יעקב, והיינו מה שאמר "קום נא"
ומה שאמר "ה' אלוקיך". אך מכיון שעל סיבה אחת יש ריעותא
שאינו ודאי יעקב, לכך "קל" אחד נכתב חסר, "וקול" אחד מלא.

ומה שכפל "והידיים ידי עשו", הוא ג"כ לרמוז על שתי סיבות
שהידיים מודיעות שהוא עשו. כמש"כ ה"אלשיך" (פסוק כב), חד
בממשות שהיו שעירות. והשני, בפועל ידיו שעשה מטעמים
כאשר אהב. ולענין הכפילות "הקל קול יעקב". ביאר ה"אלשיך"
(שם), חד בהברת הקול. והשני, בדבר הקול שהזכיר שם שמים.
ולפ"ז ביאר, מדוע קול אחד נכתב חסר, עיי"ש].

לפ"ז, מיושב נמי מדוע לבסוף בירכו, דכיון דלענין קול אחד של
יעקב יש ריעותא שאינו ודאי יעקב, ואילו לענין ידי עשו, יש שתי
סיבות חזקות שאין עליהם ריעותא, נמצא שאין זה ספק השקול,
והדעת נוטה שהוא עשו ולא יעקב, על כן בירכו.